

בעיות הביטחון של ישראל בשנות ה־80

(מערכות 271-270, אוקטובר 1979)

מאחר שהנושא עוסק בבעיות הביטחון בשנות ה־80, עלי להקדים הערת פתיחה: כושר החיזוי האנושי מוגבל בכלל, ובמיוחד כאשר מדובר בהתפתחויות החזויות לתקופה של עשר שנים במזרח התיכון. אם היה מי מאיתנו מנסה לחזות בסוף שנות ה־60 את ההתפתחויות באזורנו לשנות ה־70, ספק אם היה חוזה בדיוקנות את אשר אכן נתרשש. מכאן, שכאשר מדובר על חיזוי התהליכים המדיניים והצבאיים לשנות ה־80, יש לנהוג בזהירות ובתבונה ולא להתיימר להיות נביא.

גורמי אי־הוודאות

שנות ה־80 מציבות סימני שאלה רבים, היוצרים אי ודאות כעובדה מרכזית בכל ניסיון לחיזוי התקופה הנדונה.

אי ודאות זו נובעת מכמה וכמה גורמים.

הגורם הראשון קשור באופיה של החברה הערבית הנתונה בקונבולוסיה הנובעת מהימצאותה במעבר מחברה מפגרת בהישגיה, במבנה וברמת ההשכלה של מרבית אוכלוסייתה. כתוצאה מכך ניתן להגדירה כחברה, שאי־היציבות טבועה בעצם מהותה. משטרי מדינות ערב והמזרח התיכון הם משטרים טוטליטריים במידה זו או אחרת. אין כל ודאות שעם חילופי שלטון לא תשתנה מדיניותה של מדינה ערבית באורח קיצוני. אין המשכיות סבירה של המדיניות של משטר קודם על־ידי זה שהחליפו. די אם נזכיר את אשר התרחש בשנות ה־70: מלחמת יום הכיפורים, שלא נצפתה על־ידי ישראל, בואו של סאדאת

כאשר מדובר בנושאי ביטחון ישראל, מן הראוי להבחין בשני תחומים: התחום הצבאי והתחום הביטחוני־מדיני. התחום הצבאי כולל את מערכת הנושאים העוסקת בבניית הכוחות הצבאיים של ישראל. לדוגמה: היחס בין זרועות היבשה, האוויר והים, ייעודה המבצעי של כל אחת מן הזרועות, כלי־הנשק המרכזיים, אופן השליטה בכוחות השונים, דרך השגת היעדים הצבאיים בשילוב בין־זרועי ובין־חילי, צורת האימון של הכוחות, פריסה וגיוס וכי"ב. כלומר, כיצד יוכן צה"ל למלחמה, כדי שיוכל לענות על כל המשימות האפשריות שתוטלנה עליו על־ידי הדרג המדיני.

התחום הביטחוני־מדיני כולל את תפיסת הדרג המדיני, אשר מנקודת ראות צרכיה הביטחוניים והמדיניים של ישראל עוסק ביעדים האפשריים שעל צה"ל להיות ערוך ונכון להשיג. כלומר, לאילו תכלית ומטרות על צה"ל להכין עצמו, וכיצד להשתמש בעוצמה הצבאית בכוח או בפועל כדי למנוע מלחמה, לנצח בה, אם תיכפה על ישראל, ולקדם את תהליך השלום. בדבריי אתרכז בעיקר בתחום זה.

שבשליטתנו ומערכת יחסינו עם ארה"ב צריכה להשאיר את ישראל עם שולי ביטחון מספיקים לעמידה בפני הבלתי צפוי השלילי. כלל שני – הגדרת המגמות המדיניות-ביטחוניות וכיווני פעולה ברורים להשגת אלטרנטיבות למקרה שהמגמות לא תושגנה במלואן, תוך הימנעות מפירוט לוח זמנים מדויק למהלכים השונים. הכנת אלטרנטיבות לכל שלב בתהליכים שנועדו להשגת המגמות הינה הכרחית.

הבטחת העוצמה הצבאית

היעד הראשון והמרכזי במדיניות הביטחון של ישראל לשנות ה-80 הוא להבטיח שיחסי הכוחות הצבאיים בינינו לבין העוצמה הערבית הכוללת, שיכולה לבוא לידי ביטוי במלחמה, לא ישתנו לרעתנו, ואם אפשר יהיה הדבר – אף לשפר יחסי כוחות אלה. על ישראל להבטיח לעצמה (גם ממקורות פנים, אך בעיקר ממקורות חוץ) את אספקת הנשק הדרוש מול ההתעצמות הצבאית הערבית שתתבצע בשנות ה-80. המפתח לקיומה של ישראל וליכולתה לנהל מדיניות החוץ לשלום עם שכנותיה וכן לקיים הסכמי שלום מותנה בעוצמתה הצבאית. השאלה היא: האם יהיו בידינו המשאבים הכספיים והמקורות לאספקה שיידרשו לבניית צה"ל המתאים לשנות ה-80?

הגורם שהגביל, מגביל ויגביל את עוצמת צה"ל הוא גורם אמצעי הלחימה ולא גורם האדם. כוונתי שבעבר וגם בעתיד תגביל הספקת אמצעי לחימה כמותית ואיכותית את עוצמת צה"ל יותר מאשר הגורם האנושי מבחינה מספרית או איכותית. צה"ל היה ויהיה מסוגל לבנות עוצמה גדולה יותר, אם ימצאו בידי אמצעי לחימה רבים יותר ומשוכללים יותר. הצרכים הצבאיים של ישראל לשנות ה-80 ידרשו נשק משוכלל יותר לכל זרועות צה"ל. אין ספק שהמשאבים הכספיים הדרושים לבניית העוצמה המינימלית יהיו רבים יותר משתוכלל מדינת ישראל לגייס ממקורותיה בלבד. מאז מלחמת יום הכיפורים והשינוי המהפכני שחל במושגי צה"ל ובמערכת הביטחון לגבי צורכי ישראל בנשק ובציוד, נוכחנו כי לא ניתן להישען על משאביה של ישראל בלבד, ובוודאי שבשנות ה-80 תצטרך ישראל להסתייע כספית בארה"ב. גם מדינות העימות הערביות אינן מסוגלות לקיים את עוצמתן הצבאית מבלי סיוע כספי מבחוץ, הבא בעיקר ממדינות ערב העשירות בנפט. למעשה גם במרבית שנות ה-70 הגיעו שני הצדדים לסכסוך הערבי-ישראלי לרמת חימוש, כמותית ואיכותית, שמעבר ליכולתם הכספית, אשר לא ניתנה להשגה אלא ממקורות חוץ.

הייצור העצמי בישראל מהווה עדיין אחוז נמוך ממרכיבי העוצמה העיקרית שלנו, הנבנית בעיקרה (חילות האוויר, השריון והתותחנים בצה"ל) על אמצעי לחימה מארה"ב. לעומת זאת מגיע מרבית החימוש של מדינות העימות ממקורות סובייטיים. רק בריה"מ מסוגלת לספק למדינות העימות העיקריות את החימוש בכמות ובאיכות היכולה

לירושלים, שהפתיע את ישראל ואת העולם, והפלת משטר השאח באיראן.

הגורם השני – מדיניות המעצמות, ובראש ובראשונה מדיניות ארה"ב. נוכחנו כבר, שעם שינוי הממשל האמריקני בתחילת שנת 1977, חל שינוי רב במדיניות מעצמה זו. יעדיה הבסיסיים של ארה"ב לא שוננו, אך הפתרונות והדרכים להשגתם נשתנו במידה ניכרת. אין ספק בליבי, ששינוי בכמה עקרונות ממדיניות ארה"ב החיש את נפילת משטר השאח באיראן. המדיניות האמריקאית החדשה, שהציבה כיעד בלעדי השגת פתרון שלום כולל וכללי (comprehensive) בעת ובעונה אחת בין ישראל לכל שכנותיה, תרמה, להערכתי, תרומה משמעותית לבואו של סאדאת לירושלים מתוך מגמה לאלץ את ארה"ב לשנות מדרך טיפולה בהשגת השלום.

גורם שלישי הינו שינוי בהרכב הממשלה בישראל, ולפיכך גם שינוי דגשים במדיניות הישראלית. לדוגמה, לפני בואו של סאדאת לירושלים היה מקובל על כל המפלגות העיקריות בישראל, שאין לחזור בשום פנים לקווי ה-4 ביוני 1967. בחוזה השלום עם מצרים הסכימה ישראל לפנות את כל שטח סיני עד הגבול הבינלאומי הקודם בין מצרים לארץ-ישראל המנדטורית – הסכמה ששנה קודם לכן נראתה כבלתי קבילה לחלוטין על דעת מרבית הציבור בישראל. ההכרה בצורך לפתור את הבעיה הפלשתינאית בדרך שתאפשר לפלשתינאים להשתתף באופן פעיל בקביעת גורלם כגורם נפרד מירדן או מכל גורם ערבי אחר – אף היא חדשה במדיניות המפלגות בישראל.

הגורם הרביעי – אופיו, איכותו וכמותו של החימוש המודרני, שיעמוד לרשות שני הצדדים בסכסוך הערבי-ישראלי. אני מסופק אם אכן ייכנס המזרח התיכון לתקופת הנשק הגרעיני בשנות ה-80, אף כי קשה לדעת באיזו מידה לא יתמשו מאמציהן של מדינות ערביות מסוימות להשיג נשק זה. אני בשלב זה הנחה, שאין בה ודאות מוחלטת, שגם בשנות ה-80 יהיה הנשק הקונבנציונלי אמצעי הלוחמה הקובע בסכסוך הערבי-ישראלי. יש להניח שמיטב הנשק המצוי בידי המעצמות הגדולות או בידי מדינות אירופה יגיע לצדדים המעורבים בסכסוך, ומכאן שמיטב מטוסי קרב והפצצה, טילי אוויר-אוויר, אוויר-קרקע, קרקע-אוויר, קרקע-קרקע (המותאמים לזירה המזרח תיכונית), טנקים, טילים נ"ט וכיר"ב יהיו בידי צבאות ערב וישראל.

כללים למחשבה הביטחונית

גורמי אי הוודאות האמורים, ואחרים שלא ציינתי, מחייבים שני כללים למחשבה הביטחונית הישראלית לגבי העתיד. הראשון – הבטחת שולי ביטחון בקביעת היעדים והמגמות, בהנחה שיכולות להיות התפתחויות שליליות אף מעבר לניתן לחיזוי. גורלה של מדינת ישראל מותנה ביכולתה להגן על עצמה בכוחה שלה. כל פגיעה במינימום ההכרחי הדרוש לכך מבחינת העוצמה הצבאית, השטח

של ישראל, שהיו שונים מהותית ממפת תוכנית החלוקה של עצרת האו"ם משנת 1947. ההישגים הצבאיים של מלחמת העצמאות נשמרו עקב תנאים מדיניים נוחים. הדוגמה השנייה ואף הבולטת יותר מזו של מלחמת העצמאות היא, כאמור, מלחמת ששת הימים. בניגוד למה שנתרחש במבצע "קדש", שבסיומו נאלצנו לסגת מכל פיסת קרקע שנכבשה עלידינו, נשמרו בידינו ההישגים הטריטוריאליים של מלחמת ששת הימים, שכללו את כל סיני, את יהודה ושומרון, את רצועת עזה ואת רמת-הגולן. השוני המהותי בין תוצאות מבצע "קדש" ובין אלה של מלחמת ששת הימים נבע מהשוני שבהכנת התנאים המדיניים לפני שתי מלחמות אלה.

מכאן שאין להטיל על צה"ל את המשימה של חיסול הסכסוך הערבי-ישראלי עלידי מלחמה יזומה ומכריעה באופן כולל. אם הנחה זו מקובלת, נשאלת השאלה: מה צריך להיות ייעודו המרכזי של הכוח הצבאי של מדינת ישראל?

ייעודו המרכזיים של צה"ל

היעד הראשון – בניית עוצמה צבאית שתאפשר להגן על מדינת ישראל נגד כל התקפה ערבית עליה. אין צורך להרבות מילים על כך שקיומה של ישראל כמדינה מותנה ביכולתה להישען על כוחה הצבאי להגנתה מפני כל תוקף.

היעד השני, המהווה חלק מן המטרה המרכזית של המדיניות הישראלית – העתקת הטיפול בפתרון הסכסוך הערבי-ישראלי משדה הקרב לשולחן הדיונים. עוצמתו של צה"ל הינה הערובה המרכזית ליכולת להביא לידי כך שמדינות ערב תשוכנענה שבדרך המלחמה תנחלנה אך ורק מפלות צבאיות, ושבסיומה של כל מלחמה הן תימצאנה במצב מדיני-צבאי קשה יותר מאשר קודם למלחמה.

הישגי מלחמת ששת הימים היו נקודת המפנה המרכזית מאז מלחמת העצמאות ביצירת התנאים לחידוש מדיניות זו. השטחים הנרחבים שישראל כבשה במלחמת ששת הימים נתנו בידיה אפשרויות נרחבות. שטחים אלה מהווים קלפי מיקוח לקידום תהליך השלום עם מדינות ערב המוכנות לכך. בהעדר נכונות כזו מצידן מהווים השטחים עומק אסטרטגי נרחב, המונע אפשרות מלחמה שיעדה חיסול מדינת ישראל. בעקבות מלחמת יום הכיפורים הושג היעד המרכזי כלפי מצרים. זו העדיפה את התהליך המדיני על המלחמה כמכשיר מרכזי בהשגת יעדיה המדיניים. הסכם ההפרדה והסכם הביניים סללו את הדרך לקידומו של התהליך המדיני, וחתמת חוזה השלום בין מצרים לישראל הביאה למימוש כולל של יעד זה. גם ירדן נמצאת במצב שבו היא מעדיפה את התהליך המדיני. יחד עם זאת טרם שינו סוריה ומדינות הסירוב הערביות האחרות את מדיניותן, ולפי מעדיפות הן את האופציה הצבאית, אם לא תקבל ישראל את תכתיבן ותסכים לכניעה טוטלית לדרישותיהן.

לבנות עוצמה המסכנת את ישראל. מכל זאת ברור, שמדיניות ישראלית, שלא תבטיח את המשך הסיוע האמריקני לישראל – בנשק ובכסף – תפגע ביכולת לקיים את העוצמה הצבאית הדרושה לישראל.

לאור ההתפתחויות המדיניות והכלכליות בארה"ב צפוי לישראל בשנות ה-80 מאבק קשה על הבטחת העוצמה הצבאית הדרושה, ומכאן שלמערכת היחסים בין ארה"ב לישראל תהיה השפעה מכרעת על היכולת לקיים את העוצמה הצבאית הדרושה. אני חוזר ומדגיש, שהעדר עוצמה צבאית מספקת יהווה סיכון לא רק למהלכי השלום שהחלו בשנות ה-70, אלא גם לקיום מדינת ישראל בעתיד.

עוצמה צבאית ומטרות מדיניות

בהנחה שתובטח העוצמה הצבאית הדרושה, נשאלת השאלה: מהן המגמות המדיניות שלהן צריך להיות נכון צה"ל, וכיצד יכול הדרג המדיני לנצל את העוצמה הצבאית למטרותיו בתחום מניעת מלחמה וקידום השלום בין ישראל לשכנותיה?

מן הראוי לזכור, שלישראל יש מגבלה בסיסית ביכולת להביא לידי ביטוי מירבי את כוחה הצבאי להשגת היעדים המדיניים. על פי תפיסת הוגה הדעות הצבאי המפורסם פון קלאוזביץ, המלחמה אינה אלא המשך המדיניות באמצעים אחרים. במלחמה צריך להשמיד את הכוח הצבאי של הצד השני כדי לכפות עליו רצון מדיני. המיצוי המכסימלי של תפיסת קלאוזביץ הוא אפוא הפעלת כוח צבאי עד כדי הכרעה טוטלית של היריב במגמה לכפות עליו פתרון מדיני רצוי. מימוש תפיסה זו במלואה בא לידי ביטוי בהיסטוריה המודרנית במלחמת העולם השנייה. במלחמתן בגרמניה הנאצית ובבעלות בריתה הגיעו בעלות הברית להכרעה צבאית מוחלטת. סיסמתן הייתה "כניעה ללא תנאי", והן אכן השיגו זאת. לאחר הפעלת הנשק הגרעיני הביאה ארה"ב את הנהגת יפן ל"כניעה ללא תנאי". מכאן יכלו בעלות הברית להכתיב את מלוא רצונן המדיני לגרמניה וליפן ובכך להביא לשינויים מפליגים בכל הקשור בעתידן של שתי מדינות אלה.

מדינת ישראל איננה יכולה להציב יעד זה לצה"ל, וזאת לא משום שלא ניתן לעשות מאמץ לאומי כולל לבנות עוצמה צבאית היכולה להשיג הכרעה צבאית מוחצת נגד מרבית צבאות ערב, אלא משום היות הסכסוך הערבי-ישראלי משולב בצורה הדוקה במערכת הבין-מעצמתית.

גם אם היה או יהיה צה"ל מסוגל להכריע הכרעה טוטלית מבחינה צבאית את עיקר מדינות ערב, אין הדבר אפשרי בשל איומי המעצמות ובשל התערבותן האפשרית במערכה. יחד עם זאת אין ספק שבנסיבות מדיניות מתאימות יש הרבה חופש פעולה לשימוש בצה"ל להשגת יעדים מדיניים. שתי הדוגמאות הבולטות ביותר בתולדות מלחמות ישראל הן מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים. הראשונה נסתיימה בקביעת קווי תיחום לשטחה

מכאן שעל צה"ל להיות ערוך מנקודת ראות הדרג המדיני לקיים עוצמה צבאית, שתאפשר "שיכנוע" הסורים ובעלי בריתם שבדרך המלחמה לא ישיגו דבר, אך אם זו תיכפה עלינו, על הסורים לקבל מכה מוחצת חד-משמעית. באשר למצרים, מן הראוי לזכור שחוזה שלום נשאר בתוקפו כאשר מתקיימים בו שני תנאים: התנאי הראשון – שהציפיות החיוביות של שני הצדדים החתומים עליו מתממשות. בצד סילוק השימוש בכוח ובמלחמה כאמצעי להשגת יעדיהן מצפות מצרים וישראל שיתרחשו תהליכים פנימיים שיקלו את המצוקה הכלכלית והחברתית המוטלת עליהן. אם, לדוגמה, תתעורר במצרים אכזבה עמוקה של העם והשלטון מציפיות אלה, יגדלו הפיתויים שלא לעמוד במלוא ההתחייבויות שמצרים נטלה על עצמה בחתימת חוזה השלום. במקרה זה יהיה התנאי השני לאי הפרת החוזה – הערכת מצרים את יכולתה לעמוד בסיכונים החמורים והממשיים שהיא עלולה להמיט על עצמה, אם בכל זאת תחליט להפר את החוזה. כדי לסייע למצרים בשיקוליה אלה צריכה להיות עוצמת צה"ל הגורם המרכזי שישכנע להירתע מהפרת ההסכם. מכאן שהיעד השלישי בטיפוח עוצמת צה"ל הוא הבטחת קיום חוזה השלום עם מצרים וחוזים נוספים, אם אכן ייחתמו בינינו לבין שכנותינו הנוספות. מכאן שגם לצורך המשך קידום תהליך השלום ושמירת הישגיו אין להעלות על הדעת הפחתה כלשהי בעוצמה הצבאית היחסית של צה"ל בשנות ה-80.

היערכות צה"ל לאפשרויות צבאיות שונות

להשגת שלושת יעדים אלה על צה"ל להיות ערוך לקראת מספר אפשרויות צבאיות. האפשרות הראשונה – שהיעד הערבי יהיה חיסולה של מדינת ישראל. אנו עלולים לעמוד בפני מציאות כזו לאחר שלוש השנים הראשונות לקיום חוזה השלום המצרי-ישראלי. מציאות כזאת עלולה להיווצר, אם לא יושג הסכם שיספק את מצרים בנושא האוטונומיה, ואם הציפיות המצריות לפיתוח כלכלי ולקידום חברתי לא תתממשנה, ומצרים תישאר מבודדת בעולם הערבי. נוסף לכך תהיה ארה"ב נתונה בלחץ כבד מצד מדינות הנפט הערביות. במצב עניינים זה עלול לחול שינוי במדיניות המצרית, כולל חילופי ממשל. בתום תקופת שלוש השנים עלולה להתחדש הברית המצרית-סורית בתנאים גיאוגרפיים שבהם נימצא מחוץ לשטח סיני. אם כל זאת יתרחש, אין להוציא מכלל אפשרות הצבת יעד צבאי כלל ערבי למלחמה נגד עצם קיומה של ישראל. נראה לי שכל עוד ישראל מחזיקה בקו הביניים בסיני (אל-עריש-ראס-מוחמד) אפשרות זו הינה פחות סבירה. מובן שבשלוש השנים הראשונות יש להפנות תשומת לב למתרחש בחזיתות המזרח והצפון, שכן גם משם יכולה להיפתח הרעה, אף שבלי השתתפות מראש של מצרים במערכה כנגד ישראל, הסכנה הינה פחותה מאשר במקרה של תיאום אופרטיבי מוקדם מצרי-סורי.

האפשרות השנייה שעל צה"ל להיות ערוך נגדה היא מלחמה שיעדה מוגבל, כדוגמת מלחמת יום הכיפורים, כאשר מופעלת מלוא העוצמה הצבאית של חלק ממדינות ערב או כולן במגמה להשיג יעדים קרקעיים מוגבלים, כאשר תכלית הלחימה הינה לדרבן את התהליך המדיני וליצור תנאים המאפשרים השגת יעדים מדיניים, שישאל לא הסכימה להם קודם לכן. ההיערכות לאפשרות מלחמה כזו היא חיונית ומחייבת מחשבה צבאית ומדינית שאינה דומה בהכרח לדרך ההתכוננות למלחמה שיעדה חיסול ישראל. דרך הפעלת הכוחות, גם במקרה מלחמה כזאת, מחייבת הכרעה מהירה ומניעת היווצרות מצב שבו ישיגו צבאות ערב יעדים קרקעיים, ולו גם מוגבלים.

האפשרות השלישית שיש להתכונן לקראתה בשנות ה-80 – תהפוכות במדינות ערב, במיוחד בכל הקשור בלבנון. המדיניות הישראלית הנוכחית כלפי הבעיות הכרוכות בנושא עתיד לבנון מקובלת עלי, ולא ארחיב דיבור על כך.

האפשרות הרביעית – המשך המלחמה בטרור אש"ף על צורותיו השונות ובגזרות השונות שבהן הוא פועל או יפעל. הטרור האש"ף נגד ישראל יימשך בהתאם ליכולת הביצוע של ארגוני הטרור. לטרור האש"ף אין פתרון צבאי. האמצעים הצבאיים והביטחוניים יכולים לצמצם את מספר הנפגעים מצידנו ולהקטין את הנזק הנגרם לרכוש ישראלי ויהודי. כמו כן יכולה לחימה יעילה נגד ארגוני הטרור להגדיל את האבדות ואת הנזקים שעליהם יהיה לספוג, כל עוד יתמידו במגמתם זו. אין להניח שבלי פתרון מדיני כולל יינתן להגיע להפסקה מוחלטת של הטרור. לפיכך על צה"ל ועל יתר הגורמים העוסקים במלחמה בטרור להיערך מול שכלול דרכי פעילותם של ארגוני החבלה והטרור והרחבת האזורים שבהם ינסו לפגוע במטרות ישראליות ויהודיות. זו מלחמה אכזרית ומטרידה, שיש להשקיע בה מחשבה ואמצעים רבים כדי למנוע מארגוני הטרור השגת מטרותיהם הרצחניות.

סיכום

לסיכום, עם השגת היעד המרכזי – תחילת תהליך השלום עם מצרים – יש לראות בראייה מפוכחת את הסכנות הגדולות האורבות עדיין לביטחון ישראל. תהליך המעבר ממלחמה לשלום יהיה ממושך וארוך. בצד הסיכונים הגדולים מצויים גם סיכונים חמורים. עוצמה צבאית ישראלית הולמת הינה חיונית לא רק לעצם ביטחון קיומה של ישראל ותושביה, אלא על מנת להבטיח שתהליך השלום לא יכזיב.

קרבות "עשרת הימים" היו למעשה הקרבות האחרונים בתקופת מלחמת הקוממיות, שבהם היו מגע קרב ולחימה בין צה"ל לבין כוחות ירדן. בידינו הייתה דרך אלטרנטיבית לירושלים. אכן לא הדרך הראשית, כי לטרון לא נכבשה, ואף-על-פי-כן דרך שהבטיחה קשר – דרך המשמשת אותנו גם היום.

המשך מעמוד 19

ההישג העיקרי של מערכת סיני, בעיניי, הינו המסקנה המצרית, שאין המלחמה בישראל ניתנת "להיעשות למחצה", ושלא ניתן גם לחלקה לשיעורין. פירות מסקנה זו הם עיקרי ההישגים המעשיים של מערכת סיני, הקיימים ושמורים עימנו עד היום.

כל עוד יקוימו יחסי כוחות צבאיים, שיתנו בידי ישראל כושר הרתעה ויכולת הכרעה בעת מבחן צבאי, ניתן גם לקיים את ההישג העיקרי של מערכת סיני: המסקנה שמלחמה עם ישראל אינה יכולה להיות "מלחמה למחצה" ולשיעורין – ובזאת ניבחנו.

המשך מעמוד 23

לתעלה, דבר שנראה בתחילת המלחמה כחלום, והיו כאלה שהטילו ספק בכדאיותו. מבחינת הגדרת היעדים הייתה המלחמה עם ירדן וסוריה "מאולתרת". היעדים לא הוגדרו מתחילת המלחמה, אלא נקבעו בסייגים מדיניים כמעט מדי יום, בהתאם להתפתחויות המלחמה. מבחינה צבאית התבטא סיום המלחמה עם מצרים בשחרור סיני וההגעה לתעלת סואץ ולשארם אי-שייח'. סיום המלחמה עם ירדן וסוריה התבטא בהשמדת הכוחות העיקריים של מדינות אלה. מבחינה מדינית אפשר היה לקיים את ההישג הצבאי מבלי שיהיה צורך לסגת סנטימטר אחד.

סיכום

מלחמת ששת הימים אירעה כתוצאה מכורח ישראלי לפעול פעולה צבאית. היא לא הייתה מלחמה יזומה במובן האסטרטגי, ואלמלא המהלכים המצריים, היא לא הייתה מתרחשת. בנסיבות הקיימות הכין צה"ל את עצמו למלחמה בצורה הטובה ביותר מאשר אי-פעם. הוכח

הבסיס לעמידתנו מדרום לטרון על-ידי כיבוש בית-ג'יז וסביבתו. ההישגים והכישלונות גם יחד הצביעו על אפשרות של אלטרנטיבה – קשר לירושלים, שלא בדרך הכביש הראשי ולא דרך לטרון עצמה. פתיחת "דרך בורמה" היא בעיניי סיומו של שלב הדבקות בקטע לטרון-באב אל-ואד כקטע יחיד שדרכו ניתן לנו לקשר עם השטחים ממערבה, שהיו בידינו.

לראשונה נראתה לפנינו אלטרנטיבה למשימה – אלטרנטיבה שאינה צמודה לפרט הנוף ששמו לטרון. נוצר קשר אחר – אומנם קשה – קטע שהצריך סוגי רכב מסוימים. רק לאחר טיפול הנדסי מסוים הושג תחליף לדרך – תחליף שלא היה הטוב ביותר, אולם תחליף שאפשר קשר בטוח ויציב עם ירושלים.

בשלב זה, עדיין לפני ההפוגה הראשונה, עם היווצרות "דרך בורמה", התחילו להסתמן בקרבנו שתי אסכולות-מחשבה:

אסכולה אחת – שמסיבה זו או אחרת, סמלית או לא סמלית, מתוך אמונה שזה ניתן – עמדה בתוקף על כיבוש לטרון. ואסכולה אחרת שטענה, כי העיקר הוא פתיחת הקשר לירושלים. איננו חייבים לפתוח את הקשר דווקא במקום שבו צריך להתנגש באויב החזק ביותר. עדיף כי נלך דרומה ונפתח יותר צירי תנועה, ולו גם יהיו אלה קשים בשלב ראשון ויחייבו טיפול הנדסי, מאשר להתאמץ להתגבר על כוח צבאי מבוצר בפרט נוף בעל יתרון בולט. היינו עדים להמשך המאמצים לכיבוש לטרון. שוב נערכה עליה התקפה, הפעם של גדוד מחטיבת "יפתח", שהורדה מן הגליל. בגלל תקלה הביאה ההתקפה לידי כיבוש חלק מ"רכס התותחנים". אבל הגדוד שצריך היה להמשיך (בעקבות הגדוד שכבש) טעה ועלה במקום למוצב שנכבש למוצב בלתי כבוש, ולטרון שוב לא נכבשה. הקשר לירושלים כבר היה קיים (אומנם רופף), אך נעשו עוד מאמצים לכיבוש לטרון.

אחרי-כן נכנסה ההפוגה לתוקפה. "דרך בורמה" התבססה יותר, הושקע בה מאמץ הנדסי, היא נעשתה ציר תנועה, ציר שיאפשר לקיים בו, במושגים של אז, את מינימום הצרכים של ירושלים.

סיכום

החלו קרבות "עשרת הימים", שהמאפיין אותם הוא "מבצע דני". בשלב ראשון חוסל המכלול של לוד-רמלה, ושוב נעשה ניסיון להגיע לטרון. שני ניסיונות תקיפה נכשלו שוב, ולא חשוב לדון פה אם כך צריך היה לקרות או לא. החל מאותה תקופה, מקרבות "עשרת הימים", גם תוך קרבות "עשרת הימים" במסגרת מבצע "דני" וגם בירושלים, בולטת הלכה למעשה המגמה דרומה. כאן, באיזור זה, היו עתה המצרים, ונערך כידוע מבצע

שכל מה שהוכן על-ידו, אכן התגשם ומומש: לא הייתה משימה ברמת גדוד ומעלה שלא הושגה על-ידי היחידה שצריכה הייתה לבצעה, ובדרך כלל אף לפני המועד שנקבע. זהו, לפי דעתי, המבחן העיקרי למידת הכנת הצבא וליכולת התכנון שלו. עם הביקורת שהייתה על תקופת ההמתנה, היא הייתה בעלת חשיבות מדינית, צבאית ולאומית ממדרגה ראשונה. בהעדר שלום נתנה מלחמת ששת הימים בידי ישראל את קווי ההגנה הכמעט טובים ביותר שניתן לשרטט על מפת המזרח התיכון. היא גם נתנה את קלפי המיקוח הטובים ביותר בכל ניסיון להשיג הסדרים מדיניים. מלחמת ששת הימים העניקה למדינת ישראל מעמד בלתי רגיל בעולם בכלל ובעולם היהודי בפרט, והיא גם נתנה תחושת הישג וסיפוק לעם בישראל.

באשר לערבים, הייתה זו אולי התבוסה הקשה ביותר שידעו מעולם, והם הפיקו לקחים. הלקח הבולט ביותר הוא השפעת העוצמה האווירית של ישראל בקרבות היבשה. הדבר בא לידי ביטוי בחיזוקו של מערך טילי הקרקע-אוויר לצורך הגנת שדות-תעופה ובחיזוק מערך הטילים להגנת כוחות היבשה. כך בנו המצרים את כוחות היבשה שלהם שיפעלו תמיד במסגרת מערך הטילים המסוגל להגן עליהם. ואכן, במלחמת יום הכיפורים מנעו מחיל האוויר הישראלי למצות את יכולתו ולפעול כפי שפעל במלחמת ששת הימים נגד כוחות היבשה, לפחות בשלבים הראשונים.

